

Motion till riksdagen

1988/89: Kr289

av Lars Hedfors m. fl. (s)

Ett landsarkiv till Växjö

1. Bakgrund

I betänkandet "Öppenhet och minne", SOU 1988:11, redovisas förslag till den framtida arkivorganisationen i Sverige. En utbyggnad av den regionala landsarkivorganisationen föreslås som ett medel för att utöka tillgängligheten. I kombination med aktiv marknadsföring och informationsspridning skall detta öka intresset för och utnyttjandet av arkiven.

Förslagen innebär att nya landsarkiv inrättas i Karlstad och Umeå. I betänkandet övervägs också inrättande av ett landsarkiv i södra Sverige, närmare bestämt i Jönköping, Växjö eller Kalmar. Något förslag härom läggs inte fram "i frånvaro av regionala initiativ på området".

Som utgångspunkt för betänkandets överväganden anses närhetsfaktorn vara av en avgörande betydelse. Utbyggnaden skall ske stegvis och motiveras med de behov och möjligheter till samverkan som finns på orten. Viktiga faktorer är därför om universitet eller högskola finns på orten och om livaktig kulturverksamhet förekommer i regionen. Andra viktiga faktorer är ortens övriga utbud av arkivinstitutioner med vilka samverkan kan ske samt den regionala viljan att bidra ekonomiskt. Dessutom spelar avståndsfaktorn en viktig roll ur såväl kultur- och forskningspolitisk som demokratisk synvinkel. Vi anser att Växjö väl fyller dessa krav och föreslår att ett nytt landsarkiv lokaliseras till denna kommun. Som skäl för vårt förslag vill vi anföra följande:

2. Motiv för lokalisering av ett landsarkiv till Växjö

Växjö har gamla anor som kultur- och lärdomsstad. Lokaliseringen av ett landsarkiv till Växjö skulle ytterligare stimulera det lokala och regionala kulturlivet, samt skapa förutsättningar för ökad akademisk forskning och amatörforskning. Genom samverkan med befintliga institutioner kan landsarkivet få en helt ny och integrerad karaktär. Växjös centrala läge i Sydsverige och utmärkta kommunikationer underlättar dessutom såväl besök som insamling av material.

2.1 Forskningsanknytning

I Växjö finns flera institutioner med forskningsverksamhet inom det humanistiska området. Genom närheten till dessa skapas en bra forskarmiljö med stora samordningsvinster.

Högskolan i Växjö är den största och mest dynamiska högskolan i Smålandsregionen. För närvarande finns det cirka 4 000 elever knutna till denna högskola. Av dessa läser närmare 1 600 ämnen med anknytning till det humanistiska och samhällsvetenskapliga området.

Om ett landsarkiv lokaliserats till Växjö bör möjligheterna vara stora att anordna en 20-poängs arkivkurs. Behovet av kunnig personal kommer därmed att tillgodoses i nära anslutning till landsarkivet.

Riksinstitutionen Emigrantinstitutet finns placerat i Utvandrarnas Hus i Växjö. På Emigrantinstitutet finns samlat ett unikt källmaterial om den svenska emigrationen. Cirka 1 000 hyllmeter arkiv (till stor del i form av mikrofilm), forskningsbibliotek med cirka 30 000 fasta bokvolymmer samt ett stort antal fotografier och utställningsföremål utgör grunden i samlingarna.

Smålands Museum i Växjö är äldst av landets landsortsmuseer. Lokalisering av ett landsarkiv skulle stimulera versamheten vid museet, då källmaterial som används i det dagliga arbetet kan förvaras i museets närhet.

I Smålands Museums lokaler finns landets största glassamling. Här finns också ett unikt arkivmaterial från de småländska glasbruken som tillsammans med övriga utspridda glasbruksarkiv skulle kunna samordnas med landsarkivet.

Växjö Stifts- och Landsbibliotek har förutom en mycket omfattande boksamling om Småland en stor samling av unika handskrifter. Detta källmaterial utnyttjas flitigt av forskare och är på flera sätt ett värdefullt komplement till de handlingar som förvaras på landsarkivet.

Det regionala folkrörelsearkivet i Växjö tillkom på hösten 1984 och har efter fyra års verksamhet insamlat, ordnat och förtecknat cirka 400 hyllmeter arkivhandlingar. Dessutom förvaras 90 fanor och standar, fotografier samt ett referensbibliotek.

Folkrörelsearkivets positiva utveckling har inneburit att lokalerna blivit för små, varför en samlokalisering med landsarkivet skulle vara en bra lösning ur många perspektiv.

Till detta kan läggas, att landstinget Kronoberg i sitt kulturpolitiska program 1988 föreslår, att ett *näringslivsarkiv* för länet skall inrättas. Det får anses mycket angeläget att ett sådant arkiv kommer till stånd. Arkivhandlingar från industriell verksamhet är utspridda över hela länet, oftast förvarade i kalla, fuktiga och brandfarliga lokaler. Att samlokalisera ett nybildat näringslivsarkiv med landsarkivet synes vara en mycket tillfredsställande lösning, både vad gäller ekonomi och möjligheter till forskning.

2.2 Aktiva föreningar och organisationer

Det historiska material och den kompetens som finns samlad vid Växjös kulturinstitutioner utnyttjas flitigt av den historieintresserade allmänheten, såväl på akademisk som amatörnivå. Det historiska intresset kanaliseras genom de föreningar och sällskap som finns i Växjö och övriga länet. När det gäller intresset för och utnyttjandet av arkiv och dess handlingar torde kronobergarna tillhöra de mest intresserade. Några exempel:

Historiska föreningen i Kronobergs län, en hembygdsrörelse med ca 75 hembygdsföreningar, Stiftshistoriska Sällskapet, Kronobergs läns Humanistiska Forskningsråd och Kronobergs läns Genealogiska Förening.

Mot. 1988/89
Kr289

2.3 Samverkansmöjligheter

Ett landsarkiv i Växjö, omfattande de tre Smålandslänen, skall naturligtvis i första hand vara en arkivdepå och arkivmyndighet för de statliga arkivbildarna i regionen. Men det finns samtidigt goda möjligheter till och starka skäl för att ge detta landsarkiv en mera integrerad och samordnande funktion för samtliga typer av arkivbildare i regionen.

Landstinget i Kronobergs län har markerat ett stort intresse för att efter hand överföra sitt arkiv till ett nyskapat landsarkiv. Detsamma har Växjö kommun gjort och från ett flertal andra kommuner finns också ett påtagligt intresse. Det expansiva folkrörelsearkivet i Kronobergs län är också i hög grad intresserat av att låta sina samlingar integreras med ett nytt landsarkiv. Detsamma kan med stor fördel ske vad gäller de stora arkivsamlingar som finns hos ett flertal andra stiftelser och institutioner, däribland Högskolan i Växjö, Landsbiblioteket, Smålands Museum och Emigrantinstitutet i Växjö.

Dessutom finns utspridda i regionen ett stort antal mycket gamla och unika företagsarkiv (Kosta glasbruksarkiv, Orrefors järnbruks- och glasbruksarkiv, Åryds bruksarkiv, ett stort antal mindre glasbruksarkiv m. fl.), ofta förvarade på ett mycket otillfredsställande sätt. Skälet till detta förhållande är en kombination av landsarkivets i Vadstena oförmåga på grund av lokalbrist att ta emot dem och en motvilja från lokala intressenter mot att leverera material till en avsidig liggande arkivdepå. Ett nytt landsarkiv i Växjö skulle erbjuda helt andra möjligheter att ta hand om talrika, värdefulla enskilda arkiv i Smålandsregionen som annars löper uppenbar risk att skingras eller förstöras.

Med en här skisserad modell skulle ett nytt landsarkiv i Växjö få en helt ny och integrerad karaktär. Landsarkivet skulle inom sina väggar rymma samtliga typer av arkivbildare inom regionen. Fördelarna med en sådan modell är ur forskningssynpunkt uppenbara. Den ger också påtagliga fördelar vad gäller det fältarbete som det nya landsarkivet kan bedriva inom en samlad arkivsektor. Slutligen ger den skisserade modellen stora rationaliseringsvinster för såväl staten som övriga intressenter vid sidan av de effektivitetsvinster som uppnås för såväl forskningen som den samlade arkivvården.

2.4 Växjös centrala läge

Växjö ligger centralt i Sydsverige och är lätt tillgängligt för besökare oavsett färdmedel. Ett flertal huvudvägar strålar samman i staden. Genom närheten till järnvägsknutpunkten Alvesta nås Växjö enkelt och bekvämt av tågresenärer. Växjö flygplats erbjuder snabba förbindelser för mer långväga besökare.

Växjö är knutpunkt för flera huvudvägar av hög standard. De riksvägar som passerar Växjö är Riksväg 25 mellan Kalmar och Halmstad, Riksväg 23 mellan Malmö och Oskarshamn, Riksväg 30 mellan Ronneby och Jönköping samt Riksväg 27 mellan Växjö och Borås.

Kollektiv trafik med buss

Länstrafiken ansvarar för kollektivtrafiken på väg. Trafiken har successivt byggts ut i takt med ökad efterfrågan. Huvuddelen av Smålands större orter har direkta bussförbindelser med Växjö. En lång rad mindre orter har anslutningstrafik med linjer till Växjö.

Järnvägsförbindelser

Följande större orter i Småland har tågförbindelser med Växjö:

Ort	Förbindelser per dag (vard)	Restid (tim)
Kalmar	8	1,5
Nybro	8	1
Jönköping	10	2
Nässjö	14	1,3
Tranås	14	1,8
Värnamo	5	1
Älmhult	11	1

Om även bussanslutningar från Alvesta medräknas blir antalet förbindelser ännu fler.

Flygtrafik

Från Växjö flygplats finns daglig trafik med Stockholm och Köpenhamn. Antalet dagliga avgångar till Stockholm är sju. Restiden uppgår till 45 minuter. Till Köpenhamn finns det tre dagliga förbindelser med 35 minuters restid.

Genom anslutningar kan besökare nå Växjö från alla större orter i Sverige samt flera europeiska storstäder och återkomma till hemorten samma dag.

3. Arkivmängder och utrymmesbehov

Nedanstående beräkningar av arkivmängder och utrymmesbehov för ett landsarkiv i Växjö bygger på uppskattningar. Detta gäller särskilt det beräknade behovet av accessionsutrymmen för framtida leveranser.

Beräkningen utgår från att landsarkivet i Växjö betjänar hela Småland. Magasinsutrymmen uttrycks i hyllmeter och översätts därefter till behövlig golvyta.

Huvudregeln för statliga myndigheter är att dessa levererar till landsarkiv material som är cirka 100 år gammalt. Från denna huvudregel finns ett

väsentligt undantag. Arkivbildare som avslutar sin verksamhet levererar sitt material i samband med att arkivbildaren upphör. En aktuell fråga i detta sammanhang är kyrkoarkiven, när kyrkan inom kort upphör att vara folkbokföringsinstitution. Detta kommer sannolikt att innebära inleverans av större delen av kyrkoarkivens stora bestånd av arkivalier.

Mot. 1988/89
Kr289

	Aktuellt förstahandsbehov för ett landsarkiv i Växjö:	Uppskattade nytillskott under en 20-årsperiod
Statligt arkivmaterial m. m. överfört från landsarkivet i Vadstena	16 000	—
Folkrörelsearkivet Kronoberg	400	2 000
Högskolan i Växjö	140	—
Smålands museum	50	—
Emigrantinstitutet	—	50
Växjö kommun	1 500	500
Övriga närliggande kommuner	1 000	400
Landstinget Kronoberg	1 100	400
Diverse enskilda arkiv	1 000	500
Regionala och lokala statliga arkiv	—	4 000
Icke särskilt specificerade	2 000	3 000
Totalt	23 190	10 850 hyllmeter

Vid beräkning av ytor har använts uppgifter från projekterat landsarkiv i Uppsala, som överensstämmer i utförande med planerna för ett landsarkiv i Växjö.

De dimensionerade uppgifterna vid ytberäkning är uppskattat antal hyllmeter. I Uppsala är hyllorna i arkivet till 3/4 utförda som tätpacknings-system och till 1/4 som fasta.

Proportionellt för Växjö med kända ytor i Uppsala som grund, blir ytan för arkiv i nybyggnad cirka 5 400 m² bruttoarea och ytan för administrationslokaler i ombyggt hus cirka 2 600 m² bruttoarea.

4. Lokalmässiga förutsättningar

Lokaliseringen av landsarkivet är en central fråga för att få till stånd en samordning av arkivverksamheten. Närheten till befintliga arkiv-, kultur- och forskningsinstitutioner är därför ett viktigt motiv vid valet av lokalisering.

Arbetsgruppens utgångspunkt har varit att försöka finna en lokalisering av ett landsarkiv för Småland och befintliga byggnader inom S:t Sigfrids sjukhusområde.

Området har en mycket fördelaktig lokalisering för inrättande av ett landsarkiv. Det är beläget nära högskoleområdet cirka 1 km från Växjö centrum, där flertalet av övriga kulturinstitutioner finns. Miljön är naturskön och området är lätt tillgängligt för besökare.

Byggnaderna på området utnyttjas för närvarande till viss del för sjukvård men kommer inom en nära framtid att kunna användas till andra ändamål. Landstinget äger byggnaderna.

En ombyggnad till lokaler för arkiv kräver en genomgripande renovering. Klimatanläggningar, bärighetshöjande åtgärder, brandskydd och säkerhetsanordningar är några viktiga krav i ett landsarkiv.

En preliminär kostnadsbedömning, där jämförelser gjorts med motsvarande ombyggnader till landsarkiv på andra håll i landet, har genomförts av landstinget Kronobergs bygnadsavdelning. Slutsatsen av dessa bedömningar är att ett nybyggnadsalternativ eller en kombination av om- och tillbyggnad är den långsiktigt bästa lösningen.

Kostnaden för att iordningställa vissa befintliga byggnader till administrationslokaler är ekonomiskt fördelaktigare än att bygga nytt visar erfarenheter från bl. a. Uppsala.

Ett fortsatt utredningsarbete bör därför sannolikt inriktas på att administrationslokalerna placeras i någon av de befintliga byggnaderna och att arkivlokalerna placeras i en nyuppförd byggnad.

5. Sammanfattning

Man kan alltså konstatera, att Växjö har alla de förutsättningar som krävs för etablerandet av ett landsarkiv för Småland, nämligen

- En medelstor högskola med ca 4000 studenter och en omfattande forskningsverksamhet.
- Flera institutioner med forskningsverksamhet inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga området.
- Aktiva föreningar och organisationer med starkt intresse för bl. a. släkt- och hembygdsvetenskap.
- Goda möjligheter till samverkan med övriga arkivinstitutioner och därmed förutsättningar för samlokaliseringar av arkivverksamheten.
- Centralt läge och goda kommunikationer.
- Förslag till lokaler med mycket bra läge och goda förutsättningar att nå lösningar beträffande huvudmannaskap och finansiering.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att ett nytt landsarkiv i södra Sverige lokaliserar till Växjö.

Stockholm den 24 januari 1989

Lars Hedfors (s)

Ulla Johansson (s)

Kjell Nilsson (s)

